

Жорж де Латур, "Шулер (із хрестовим тузом)"

Жорж де Латур

[1593, Вік-сюр-Сей, – 1652, Люневіль?]

"Шулер (із хрестовим тузом)", бл. 1625-1630

Полотно на дереві, олія; 96,5 x 155 см

Музей мистецтв Кімбелла, Форт-Ворт, США

5-7 років

Вони грають у карти

Трое осіб, що сидять за столом, грають у карти. Поряд стоїть служниця, яка тримає бутель і склянку з вином.

Один із них – шахрай!

Чоловік ліворуч ховає карти за поясом. Вони одразу притягують погляд, бо білі, а він поводитьсь, наче свідомо хоче, щоб ми їх побачили. Чоловік показує, що шахрає, аби пояснити сюжет.

Інші не бачать, що грають із шулером?

Молодик навпроти шулера, без сумніву, нічого не помітив: його цікавлять лише власні карти. З одного боку, він правильно чинить, обдумуючи хід наперед, а з іншого, – у цьому й біда: він не бачить, з ким має справу.

Персонажі дуже гарно вбрані

Особливо молодик праворуч; одяг його блищить – він з дорогої тканини, вишитої сріблом, капелюх прикрашає велике перо. Кожному видно, що то багатий, і брак пильності з його боку може привабити ще більше злодіїв. Пані в центрі одягнена у вишукану сукню і має перлове намисто, вона виглядає дуже пристойно. А шулер нічим не примітний. Він не хоче впадати в очі.

Жінки у змові з шулером?

Ймовірно, що так. Вони втрьох наче утворюють групу; їхні руки дуже близько одна до одної, вони рухаються, мовби перемовляються. Жінка в червоному головному уборі ледь повернута до своїх співників, наче щось їм каже. Натомість молодик ізольований у своєму світі, усі золоті монети лежать перед ним...

В обох жінок погляди дивно зміщені вбік

Вони не хочуть, щоб хтось спостеріг їхні махінації. Якщо пані в червоному капелюсі повністю поверне голову, молодик може щось запідозрити: він відірве погляд від карт і може засумніватися... А так все відбувається непомітно. Служниця поглянула на шулера немов мимохідь.

8-10 років

Чому склянка з вином лише одна?

Можна здогадатися, що вона для багатія. Інші мусять зберігати ясний розум, щоб довести змову до кінця. А молодик, трохи напідпитку, ще

більше втратить пильність. Підносячи чоловікові склянку, служниця зможе зазирнути в його карти.

Не видно, де це відбувається

Художник не уточнює місця (мабуть, це таверна): воно не має особливого значення, оскільки це могло відбуватися будь-де. Всюди є шулери і люди, яких вони обманюють. Це загальне правило, а не окремий епізод. Крім того, на чорному тлі краще виокремлюються кольори.

Голова жінки схожа на яйце

Де Латур любив прості, радше геометричні форми. Лице цієї жінки таке спокійне, що жоден м'яз не ворухнеться: вона дуже добре контролює свій вираз обличчя. Хоч нам здається, що завдяки повному освітленню добре її видно, насправді це поверхове враження: її погляд немов звернений усередину – неможливо здогадатися, про що вона думає.

На картині ніхто не розмовляє

Цієї миті – так: усі чекають, як піде гра. Ще нічого не сталося, але відчувається, що за мить усе зміниться. Шулер приготувався висмикнути карту з-під пояса. Незабаром золоті монети матимуть іншого власника.

Чому світло лише з одного боку?

Розподіл світла і тіні підкреслює стосунки між персонажами: стіни не видно, лише невеликий шматок праворуч – позаду того, хто програє. Трьох інших натомість пов'яже чорне тло: вони належать до одного гурту. Чорна основа домінує, вказуючи, що вони набагато сильніші за суперника. Чітко визначено територію шахрайства і наївності.

Чому обличчя шулера менш освітлене, ніж інші?

Він повернений спиною до світла, бо приховування – у нього в крові. Навіть якщо молодик на нього гляне, то нічого не побачить. Шулер сидить проти світла, його обличчя в тіні. Ця позиція невигідна для супротивника: шулерові все видно ідеально, а сам він – непомітний.

Чи багатий хлопець має шанс не програти?

Аби його отримати, мабуть, досить підняти очі: тоді він помітив би, що інші гравці змовилися проти нього. Багатієві варто хоч трохи цікавитись тим, що довкола, та пасивність його згубить...

Інші – хитріші, і треба визнати, що вони знають, як домогтися свого. Хлопець ще надто молодий, а решта персонажів уже має досвід у таких ситуаціях.

11-13 років

У яку гру вони грають?

Глянувши на картину, будь-хто у XVII столітті одразу визначив би, що вони грають у приміро: за правилами, треба набрати найбільшу кількість очок за картами однієї масті, максимум п'ятдесят п'ять. Шулер має в руці щонайменше одну шістку (вісімнадцять очок) і одну сімку (двадцять одне очко). З тузом, який дає шістнадцять очок, у нього великі шанси виграти партію.

У шулера хрестова масть, а в молодика – пікова

Карти промовляють символічною мовою. Для гри це значення не має, але так твір стає більш промовистим. Хрестова карта означає гроші. Художник написав ще одну картину з тим же сюжетом та ідентичною композицією, де відмінність лише в кольорах і кількох деталях: шулер тримає бубнового туза, який є символом прибуткової справи. Що ж до жертви, то пікова масть означає лише неприємності...

Чому персонажі так близько одне коло одного?

Виділяючи їм обмаль простору, живописець створив гнітючу атмосферу. Повітря бракує, дихати важко... Така тиснява підкреслює інтенсивність взаємин. Ми раптом стаємо уважними до всього, реагуємо на порух ока, придивляємось до кожної деталі, найменша дрібниця набирає величезної ваги...

Чому автор обрав за персонажі непорядних людей?

Він хотів показати, що треба бути пильнішим, уважнішим, ніж цей молодик, й уникати таких обставин. Тут ідеться про певний урок моралі. Молодим людям слід вчитися обачності: хлопець повинен зважати на те, з якими жінками має справу, не пити понад міру і не грати в азартні ігри, якщо не хоче втратити все, що має... У XVII столітті найбільше застерігали від жіночих спокус, вина та ігор. Картина об'єднує усі три перестороги для більшого ефекту.

12.

Хусеппе де Рібера, "Аполлон і Марсій"

Хусеппе де Рібера
(1591, Хатіва – 1652, Неаполь)
"Аполлон і Марсій", 1637
Полотно, олія; 182 x 232 см
Національний музей Сан-Мартіно, Неаполь, Італія

Хусеппе де Рібера

5-7 років

Хто це?

Вгорі – Аполлон, бог сонця, внизу – сатир на ім'я Марсій: він має тіло людини, а ноги цапа. Обидва – з грецької міфології.

Що вони роблять?

Аполлон карає Марсія, знімаючи з нього шкіру. Він щойно почав це робити, і Марсій кричить від болю.

За що Марсія покарано?

Він настільки чванився своїм умінням грати на флейті, що кинув Аполлонові виклик позмагатися. Бог грав на кіфарі або віолі (за різними версіями), а сатир на флейті. Аполлон переміг. Перед початком було домовлено, що переможець покарає переможеного на свій розсуд, і бог вирішив зняти з Марсія шкіру живцем.

Аполлон зовсім не виглядає розгніваним...

Ні, його цілком спокійне обличчя свідчить про те, що він учинив це не в гніві. Аполлон не відчуває тріумфу чи злості. Просто він – бог і не може дозволити, щоб бога зневажали... Такий запроваджено лад.

Аполлонове тіло дуже бліде

Як бог світла, він щоранку летить небом у своїй колісниці: так настає день. Його завжди зображають як осяйну постать із золотим волоссям і красивим спокійним обличчям.

У Марсія темна шкіра

Різниця з Аполлоном має бути очевидна: на відміну від бога сонця, Марсій не світла істота. Він живе в затінку лісів, і колір його шкіри нагадує кору дерев, вона така ж жорстка. Він напівлюдина-напівтварина, його стегна вкриті темною шерстю.

8-10 років

Картина поділена надвоє: частина темна, частина світла

Навіть не вдаючись у деталі, одразу розуміємо, що на картині зображено два різні світи, які протистоять один одному: небо і світло – земля і морок. Їх неможливо ані змішати, ані слутати. Бог Аполлон і сатир Марсій належать до цих різних світів. Марсія покарано, оскільки він повірив, що здатен уподібнитися богові, хоч таке неможливо за суттю.

Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Чому в Аполлона на голові листя?

Він носить корону з лаврового листя, яка означає славу переможця. В Античності так коронували атлетів, які вигравали спортивні змагання. Лаврове листя вічнозелене – воно також символ усього, що не вмирає. Це атрибут бога Аполлона.

Його музичний інструмент лежить на землі

Це віола – старовинний варіант скрипки. Вона належить Аполлонові. Він поклав її на землю після змагання, аби покарати Марсію. Віола зображена на першому плані, щоб нагадати, з чого все почалося у цій жахливій історії. Вважалося, що струнні інструменти звучать м'якше, чистіше, а головне – благородніше, ніж духові, як-от Марсієва флейта.

Що це за істоти за деревом?

Це сатири, друзі Марсію. Як і він, вони є божествами гір та лісів, супутниками бога Вакха. Нажахані і неспроможні допомогти, вони мовчки спостерігають за муками свого приятеля. Один із них закриває вуха, щоби не чути криків. За легендою, вони так плакали, що їхні сльози стали рікою. Рібера зобразив їх у сірих тонах, щоб підкреслити їхню пасивну участь і єдину роль – глядачів. Але присутність сатирів необхідна: те, що трапилося з Марсієм, має стати для них наукою: тепер вони знають, яку біду можуть на себе накликати, якщо повірять у власну рівність з богом.

Чому обличчя Марсію темніше за тіло?

Художникові позували живі моделі, а він прагнув якнайточніше відтворити натуру. Певно, в натурника обличчя засмагло більше, ніж тіло (як і в більшості людей), і Рібера зобразив це на картині. Так персонаж стає правдоподібнішим, природнішим. На противагу до нього тон шкіри в Аполлона незмінний, оскільки той символізує світло. Бог не знає земних слабкостей, яким піддався Марсію.

11-13 років

У зображенні неба можна розгледіти мазки пензля

Верхня частина картини написана у значно делікатнішій манері, ніж решта полотна; кольори там нюансовані, вони переливаються, виблискують, а чимдалі вниз – домінують насичений брунатний і чорний. Як перехід слугує рожево-бузова накидка Аполлона: так його тіло не вирізняється надто різко на тлі неба, складки тканини гармонійно перегукуються з формами хмар. Це дуже простий спосіб передати відчуття нескінченності простору і божої влади, нагадати про вітри, що супроводжують бога сонця, коли він мчить небом, про швидкість його колісниці...

Обидві постаті наче вписані в коло

Руки Марсію на землі формують одне півколо, а рожева Аполлонова мантия розвивається півколом угорі. Можна легко уявити лінію, що їх поєднує. Так зосереджено увагу на трагедії, яка розгортається між персонажами: вони – у замкненому світі, звідки Марсію ніколи не втекти. А ще це коло викликає в уяві образ іншого кола, яке крутиться без ушину: цикл життя і смерті, дня і ночі. Незважаючи ні на що, шоранку Аполлон повертається і здобуває свою перемогу над п'їтьмою...

Ці два персонажі – повна протилежність один одному

Вони протиставлені як два втілення полярних якостей – божественна природа проти тваринного начала, світло проти темряви, незворушність проти болю та ін., – а також як два полюси людського існування: з одного боку – те, що надихає зростати догори, з другого – те, що тягне донизу. Для живописця це благодатний сюжет, бо дає ще й додаткову можливість трактування оголеного тіла: одне відображає досконалість духу, інше – тілесні страждання.

Чому Аполлон вирішив зняти з Марсію шкіру?

Якщо не думати про жахливі, нелюдські муки, передбачені цією карою, вона – принаймні у цій легенді – має символічне значення. Зняти шкіру з Марсію означає оголити його правдивий вигляд, зірвати з нього маску. Іншими словами, той, хто захотів зрівнятися з богом, буде змушений виставити напоказ власну природу. Мовою символів картина демонструє логічну кару за непомірну пиху.

Покарання Марсію явно занадто суворе

Звісно, воно здається неадекватним, якщо вважати, що він просто хотів довести, що грає не гірше за Аполлона. Провина здається несерйозною. Але насправді все значно складніше. Якою б гарною не була музика сатира, він – лише виконавець. Справжній злочин Марсію – це переконаність, що талант його – богорівний. Покаравши сатира так жорстоко, Аполлон, творець і покровитель мистецтв, засвідчує різницю між вправністю ремісника – хай навіть дуже талановитого – і божественним натхненням.